

ШЫМКЕНТ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ ТҮЛЕК МОДЕЛІ
6B04103 - «ҚАРЖЫ» БББ

Шымкент, 2024

Бакалавриат түлегі моделі

Түлектің құзыреттілік моделін әзірлеу сөзсіз Болон процесінің негізгі бағыттарын және қазіргі еңбек нарығының талаптарын іске асырудың шарты. Түлектің құзыреттілік моделі (бакалавриат) белгілі бір дәрежедегі (лауазымдағы), сол немесе басқа бейіндегі маман қандай кәсіби міндеттерді шеше алуы керек деген келесі сұраққа жауап беруге арналған. Шымкент университетінде стейкхолдерлер мен барлық мүдделі тұлғалардың сұраныстарына жауап беретін ЖОО түлегінің заманауи моделін қалыптастырудың негізгі мәселесі кадрлық, оқу-әдістемелік, ақпараттық және материалдық-техникалық қажетті ресурстармен қамтамасыз етілетін болады. Университет мақсатты кадрлық жұмысты жүргізеді, университеттің материалдық-техникалық базасын жоспарлы жетілдіру және саясаты, еңбек нарығында сұранысқа ие бакалавр-түлекті даярлау сапасын қамтамасыз ету.

Білім беру бағдарламасын әзірлеудің нормативтік-құқықтық базасы келесі құжаттарға негізделген:

- "Білім туралы" Қазақстан Республикасының Заңы;
- Мемлекеттік жалпыға міндетті жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру (ғылым және жоғары білім министрінің бұйрығы 2022 жылғы 20 шілдедегі № 2) (бұдан әрі – МЖМБС);
- Кредиттік технология бойынша оқу процесін ұйымдастыру ережелері жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарында оқыту (бұйрық Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2011 жылғы 20 сәуірдегі №152);
- Жоғары және (немесе) ұйымдар қызметінің үлгілік қағидалары жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру (Білім және ғылым министрінің бұйрығы Қазақстан Республикасының 2018 жылғы 30 қазандағы № 595);
- Білім беруге қойылатын біліктілік талаптары жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беретін ұйымдардың білімі және оларға сәйкестікті растайтын құжаттар тізбесі (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 17 маусымдағы бұйрығы № 391 жыл);
- Іске асырылатын білім беру бағдарламаларының тізілімін жүргізу қағидалары жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдары, сондай-ақ білім беру бағдарламаларының тізіліміне енгізу негіздері және мыналардан ерекшеліктер (Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрінің бұйрығы 2022 жылғы 12 қазан № 106).
- Еуропалық тасымалдау жүйесін пайдалану жөніндегі Нұсқаулық және кредиттік бірліктердің жинақталуы (ECTS);
- Жоғары сапаны қамтамасыз ету үшін стандарттар мен нұсқаулықтар еуропалық жоғары білім беру кеңістігіндегі білім (ESG).

Білім беру бағдарламасында оқыту және бағалау әдістері құзыреттілік бағытының идеологиясына сәйкес әзірленген және оқытудың түпкілікті

нәтижелеріне негізделген. Білім беру бағдарламаларының құрылымы мен мазмұны толық анықталған. Білім беру бағдарламалары жұмыс берушілердің сұраныстарына сәйкес жаңартылады.

Осы білім беру бағдарламасын әзірлеу кезінде өңірлік еңбек нарығының талаптары ескерілді.

Білім беру бағдарламасы білім беру процесі мен еңбек нарығына қатысушылардың қажеттіліктері мен сұраныстарын ескере отырып әзірленген.

Білім беру бағдарламасы пәндерді оқытудың модульдік жүйесі негізінде әзірленген және әмбебап және кәсіби құзыреттерді қалыптастыратын 18 модульден тұрады.

Оқу бағдарламасында МЖМБС талаптарына сәйкес жалпы білім беретін, базалық және бейіндеуші пәндер циклдары қамтылады.

Білім беру бағдарламасы БІЛІМ БЕРУ қатынастарына қатысушылар қалыптастыратын міндетті бөлім мен бөлімді қамтиды. Міндетті бөлік МЖМБС талаптарын толық көлемде орындайды және 51 кредитті құрайды, ЖОО компоненті 87 кредитті құрайды, білім алушылар қалыптастыратын вариативтік бөлік 94 кредитті, қорытынды аттестаттау 8 кредитті құрайды.

Түлектің моделі - бұл бітірушінің сапалық жүйесі, оның қызметінің нәтижесі.

Түлек моделі

6В04103 – «Қаржы» білім беру бағдарламасының мақсаты - әртүрлі меншік нысанындағы шаруашылық жүргізуші субъектілердің, банк құрылымдарының, қаржы-кредит мекемелерінің, қаржы органдарының, сақтандыру, венчурлік, зейнетақы, лизингтік және басқа да компаниялардың қаржы қызметтерінің практикалық қызметінде талап етілетін цифрландыру және жаңа технологиялар жағдайындағы еңбек нарығының өзгермелі шынайылығына бейімделген бәсекеге қабілетті, зияткерлік жаңа формациядағы қаржыгерлерді даярлауға бағытталған.

«Қаржы» білім беру бағдарламасының міндеттері:

1) салауатты өмір салтына, өзін-өзі жетілдіруге және кәсіби табысқа жетуге бағдарлай отырып, цифрлық технологияларды меңгеру, мемлекеттік, орыс және шет тілдерінде коммуникациялық бағдарламаларды құру негізінде бәсекеге қабілетті болашақ маманның идеялық, азаматтық және адамгершілік ұстанымын қалыптастыру;

2) болашақ қаржыгер тұлғасын оның дүниетанымын, азаматтық-адамгершілік ұстанымдарын қалыптастыру және кәсіби құзыреттер кешенін қалыптастыру негізінде оның әлеуметтік-мәдени және кәсіби дамуы;

3) мемлекеттік, орыс және шет тілдерінде, оның ішінде цифрлық технологияларды пайдалану және сыни ойлауды көрсету арқылы тұлғааралық әлеуметтік және кәсіби қарым-қатынас жасау қабілетін дамыту;

4) қазіргі әлемдегі ұтқырлық мүмкіндіктерін пайдалана отырып, кәсіби стандарттардың талаптарын ескере отырып және кәсіби қызмет бағытын өзгерте отырып, жеке білім беру траекториясын құруды қоса алғанда, өзін-өзі дамытуға және үздіксіз білімалуға дайындықты қалыптастыру;

5) кәсіби стандарттардың талаптарына сәйкес жеке тұлғаның кәсіби қасиеттерін дамыту және кәсіби құзыреттіліктерді қалыптастыру.

Білім беру бағдарламасы бойынша оқыту нәтижелері

Оқыту нәтижелері	
ON 1	Қаржы саласындағы озық білімге негізделген, зерттелетін саладағы білімі мен түсініктерін көрсету; ғылыми және философиялық таным әдістерімен табиғи және әлеуметтік әлемді ғылыми тұрғыда түсінуді және зерттеуді қамтамасыз ететін философия негіздерін білу арқылы қалыптасқан дүниетанымдық ұстанымдар негізінде қоршаған шындыққа баға беру.
ON 2	Мифологиялық, діни және ғылыми дүниетанымның мазмұнын және ерекшеліктерін интерпретациялау; Қазақстанның тарихи дамуының негізгі кезеңдерін, заңдылықтарын және өзіндік ерекшелігін терең түсіну және ғылыми талдау негізінде азаматтық ұстанымын көрсете білу.
ON 3	Академиялық адалдық принциптері мен мәдениетінің маңызын ұғыну; әлеуметтік және өндірістік салаларда болып жатқан барлық құбылыстарға жеке баға беру; Қазақстанның қазіргі заманғы оқиғаларының себептері мен салдарын талдау үшін тарихи сипаттау әдістері мен тәсілдерін қолдана білу.
ON 4	Әлеуметтану, саясаттану, мәдениеттану, психологияның базалық білімі негізінде түрлі тұлғааралық, әлеуметтік және кәсіби қарым-қатынас салаларындағы жағдайларға баға беру; жеке және кәсіби бәсекеге қабілеттілігін таныту; байланысқа қатысушылардың іс-әрекеттеріне баға беру.
ON 5	Қаржы саласында одан әрі оқуды өз бетінше жалғастыру үшін қажетті оқыту дағдылары; өзінің моральдық және азаматтық ұстанымын дамыту.
ON 6	Өзін-өзі дамыту және мансаптық өсу үшін өмір бойына жеке білім беру траекториясын құру, дене шынықтыру әдістері мен құралдары арқылы толыққанды әлеуметтік және кәсіби қызметті қамтамасыз ету үшін салауатты өмір салтын ұстану.
ON 7	Әлеуметтік, этикалық және ғылыми жинақтарды ескере отырып, пайымдаулар қалыптастыру үшін ақпаратты жинауды және түсіндіруді жүзеге асыру; тұлғаралық, мәдениетаралық және өндірістік (кәсіби) қарым-қатынас мәселелерін шешу мақсатында қазақ, орыс және шет тілдерінде ауызша және жазбаша түрде қарым-қатынас жасай білу.

ON 8	Грамматикалық білімдер жүйесін, белгілі бір тілде тиісті ниет білдірудің прагматикалық құралдарын жеткілікті көлемде түсіну негізінде лингвистикалық және сөйлеу ресурстарын дұрыс пайдалана білу.
ON 9	Жеке іс-әрекеттерінде түрлі ақпараттық және коммуникациялық технологияларды: интернет-ресурстары, ақпаратты іздеу, сақтау, өңдеу, қорғау және тарату бойынша бұлтты және мобильді қызметтерді қолдана білу; өз кәсіби қызметін, сол сияқты ұлттық экономиканың барлық салаларындағы зерттеушілік, инновациялық, жобалық, кеңесшілік қызмет ету.
ON 10	Кәсіби деңгейде білім мен түсінуді қолдану, дәлелдерді қалыптастыру және қаржы саласындағы мәселелерді шешу; нақты кәсіпорынның қаржылық және ақша-несие институттардың қаржысын ұйымдастыру, жоспарлау және басқару.
ON 11	Қазақстандық қоғамның іскерлік, мәдени, құқықтық және этикалық нормаларын пайдалану; өндірісті ұйымдастыру және технологиялық үдерісті қажетті қаржы ресурстармен қамтамасыз ету.
ON 12	Қаржы саласындағы оқу практикалық және кәсіби міндеттерді шешу үшін теориялық және практикалық білімді қолдану; қаржы саласындағы фактілерді, құбылыстарды, теорияларды және олардың арасындағы күрделі тәуекелділікті білу және түсіну; қолда бар ресурстарды ұтымды пайдалану шараларын әзірлеу және контролинге жүзеге асыру.
ON 13	Әлемде танылған әлеуметтік-гуманитарлық ғылымдар саласындағы пәнді практикада қолдана білу; талдаудың әдіснамасын таңдау; кәсіби қызметтің барлық сфераларында қаржылық тәртіптің сақталуын бақылау. Қазіргі ақпараттық технологиялардың мүмкіндіктерін және олардың даму үрдістерін білу.
ON1 4	Ғылыми зерттеулердің әдістерін және академиялық хатты білу және оларды қаржы саласында қолдану; қаржы ғылымдардағы білімді интеграциялық процестердің қазіргі заманғы өнімі ретінде синтездеу.
ON 15	Қаржы саласындағы бүкіл әлеуметтік-саяси кластерді зерттеуге арналған ғылыми әдістер мен тәсілдерді қолдана білу; зерттеудің нәтижелерін жинақтай білу; жаңа білімді синтездеу және оны гуманитарлық әлеуметтік маңызды өнімдер түрінде ұсыну.

Түлектің кәсіби қызметінің мінездемесі

«Қаржы» білім беру бағдарламасы түлектерінің кәсіптік қызмет саласы. Оларға: әртүрлі ұйымдық нысандағы кәсіпорындар мен ұйымдардың қаржылық, экономикалық жоспарлау және салық қызметі, мемлекеттік органдардың қаржылық-шаруашылық қызметтері, оның ішінде: Қазақстан Республикасының Қаржы министрлігі, Қазақстан

Республикасының Ұлттық Банкі, Қазақстан Республикасының Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігі, Министрліктер мен ведомстволардың, банктердің, қор биржаларының, бюджеттік ұйымдардың, коллекторлық ұйымдардың, инвестициялық қорлардың, әртүрлі ұйымдық-құқықтық нысандағы шаруашылық жүргізуші субъектілердің, экономикалық соттардың, сондай-ақ ғылыми-зерттеу ұйымдарының экономикалық қызметтері.

Бітірушінің кәсіби қызметінің объектілері:

-әртүрлі ұйымдық нысандағы кәсіпорындар мен ұйымдар, мемлекеттік органдар орындайтын қаржылық операциялар;

-әртүрлі ұйымдық нысандағы кәсіпорындар мен ұйымдардың, мемлекеттік органдардың мүлкі мен міндеттемелері;

-қаржылық-шаруашылық ақпарат;

-қаржылық есептілік.

Бітірушінің кәсіби іс-әрекетінің міндеттері. Білім беру бағдарламасының түлектері келесі кәсіби қызметті жүзеге асыра алады:

Ұйымдастырушылық-басқарушылық:

- кәсіпорынның қаржылық-шаруашылық қызметін зерттеу, жоспарлау және экономикалық қамтамасыз ету, мерзімді және басқару есептерін дайындау;

- басқару шешімдерін әзірлеуге қатысу, қабылданған шешімдердің тәуекелдері мен ықтимал әлеуметтік-экономикалық салдарын ескере отырып, әлеуметтік-экономикалық тиімділік критерийлері негізінде олардың таңдауын негіздеу;

- ұйымның қаржылық-экономикалық даму жоспарларының орындалуын бақылау және басқару шешімдерін әзірлеу;

- заңды, әкімшілік және өзге де шектеулерді ескере отырып, ұйымдар мен компаниялардың қаржылық қызметтері мен бөлімшелерінің қызметін басқаруды ұйымдастыру және жетілдіру бойынша шешімдерді дайындауға және қабылдауға қатысу.

Талдаушылық:

- шаруашылық жүргізуші субъектілер мен мемлекет арасындағы қаржылық қатынастарды ұйымдастырудың қолданылатын нысандарын, әдістерін, әдістерін және әдістерін әзірлеу және түзету;

- ұйымдар мен компаниялардың есеп берулерінде қамтылған қаржылық, бухгалтерлік және басқа да ақпаратты қаржылық талдау және түсіндіру, алынған ақпаратты басқару шешімдерін қабылдау үшін пайдалану;

- қазіргі заманғы әдістер мен қаржылық ресурстарды басқарудың қолданыстағы нормативтік базасы негізінде аналитикалық есептерді жүргізу;

- экономика мен қаржы саласындағы эмпирикалық процестерді, оларды талдаудың теориялық және қолданбалы әдістерін сыни тұрғыдан түсіну;

- нақты қаржылық есептерге қажетті ақпаратты іздеу, мәліметтерді жинау және талдау;

- басқару міндетіне сәйкес деректер жиынын өңдеу, алынған нәтижелерді талдау, бағалау, түсіндіру және қорытындыларды негіздеу;

- кәсіптік қызмет саласына қатысты зерттелетін процестердің, құбылыстардың және объектілердің теориялық және эконометриялық үлгілерін құру, нәтижелерді талдау және түсіндіру;

- экономикалық жағдайларда және ағымдағы бизнес-процестерде бар және болашақ тәуекелдерді талдау, бағалау және анықтау.

Өндірістік-экономикалық:

- мемлекеттік қаржыны, ақша айналымын, қаржылық және банктік технологияларды басқарудың тиімді жүйесін құруға қатысу;

- ұйымның қаржылық қызметін сипаттайтын бастапқы ақпаратты өңдеу және талдау;

- шаруашылық жүргізуші субъектілердің, сақтандыру ұйымдарының, екінші деңгейдегі банктердің, бағалы қағаздар нарығының қаржылық қызметінің стратегиялары мен тактикасын әзірлеу; кәсіпорындардың бюджеттері мен бизнес-жоспарларының жобаларын дайындау;

- кәсіпорынның, сақтандыру ұйымдарының, коммерциялық банктердің қаржылық жағдайын бағалау үшін есептеулер жүргізу;

- есеп беру және статистикалық ақпаратты жинау, мәліметтерді өңдеу және оны басқару шешімдерін қабылдау үшін басқарушылардың, инвесторлардың, кредиторлардың, сыртқы және ішкі пайдаланушылардың пайдалануына дайындау;

- қаржыландыру, несиелеу, қарыз алу, баға белгілеу, инвестициялау, өндіріс әдістерінің балама шешімдерін талдау және бағалау;

- жалпы экономиканың мемлекеттік және жеке секторларының кәсіпорындары мен мекемелерінің қаржылық және қаржылық-шаруашылық қызметін басқару және бақылау;

- қаржылық-несиелік қатынастарды ұйымдастыру мен басқарудың заңнамалық және нормативтік актілерге сәйкестігін, сондай-ақ консультациялық қызмет көрсетуді тексеру;

- шаруашылық субъектілері арасындағы қаржылық қатынастарды реттейтін нормативтік құқықтық актілерді әзірлеу.

Есептік-қаржылық:

- бюджеттік жүйе бюджеттері жобаларының көрсеткіштерін есептеу, олардың орындалуын және бақылауын қамтамасыз ету, мемлекеттік ұйымдардың бюджеттік сметасын және кәсіпорындар мен ұйымдардың қаржы-шаруашылық қызметінің жоспарларын жасау;

- бюджеттік жүйе бюджеттерінің құрамында салықты жоспарлау бойынша жұмыстарды жүргізу;

- ұйымның қаржылық жоспарларын құру, ұйымдармен, мемлекеттік органдармен қаржылық қатынастарды жүзеге асыру;

- сақтандыру, банк саласында бюджеттік, салықтық, валюталық қатынастарды реттейтін нормаларды қолдану;

- мемлекеттік басқару секторында қаржылық бақылауды ұйымдастыру және жүргізу жөніндегі іс-шараларға қатысу, анықталған ауытқуларды орындау бойынша шаралар қабылдау.

Банктік:

- клиенттерге есеп айырысу-кассалық қызмет көрсетуді, банкаралық есеп айырысуларды, экспорт-импорт операциялары бойынша есеп айырысуларды жүзеге асыру;

- клиенттердің несиелік қабілетін бағалау, несие беру және жүргізу, банкаралық несие нарығында операциялар жүргізу, мақсатты резервтерді қалыптастыру және реттеу;

- бағалы қағаздармен белсенді-пассивті және делдалдық операцияларды жүзеге асыру;

- есептерді дайындау және резервтік талаптардың орындалуын бақылауды қамтамасыз ету;

- несиелік мекемелердің мүлкін, кірістерін, шығыстары мен қызметінің нәтижелерін есепке алу, салықтарды төлеу, банк есептерін жасау.

Сақтандырушылық:

- сатуды оперативті жоспарлауды жүзеге асыру, бөлшек сауданы ұйымдастыру, сақтандыруда әртүрлі өткізу технологияларын енгізу, өткізу арналарының тиімділігін талдау;

- сақтандыру операцияларын құжаттамалық тіркеу, сақтандыру шарттарының есебін жүргізу, сақтандыру ұйымының сатудың негізгі көрсеткіштерін талдау;

- сақтандыру жағдайын тіркеу бойынша іс-шараларды қабылдау, есептерді, шығындар статистикасын жасау, сақтандыру алаяқтықтарының алдын алу шараларын қабылдау;

- сақтандыру ұйымында бухгалтерлік есеп жүргізу, қадағалау органдарына ұсыну үшін есептерді жасау.

Ғылыми-зерттеу:

- ғылыми-зерттеу институттарының ғылыми орталықтары, жоғары оқу орындары, зертханалар, өнеркәсіптік кәсіпорындардың ғылыми топтары, корпорациялар, сондай-ақ ғылыми-өндірістік, ғылыми-техникалық ынтымақтастықтың өңірлік және халықаралық бағдарламалары шеңберінде жүргізетін зерттеулерге қатысу;

- Қазақстан Республикасындағы да, шетелдегі де микро және макродеңгейлердегі әлеуметтік-экономикалық процестер мен құбылыстарды сипаттайтын көрсеткіштерді талдау және түсіндіру;

- ақпараттық шолуларды, аналитикалық есептерді дайындау;

- статистикалық байқаулар, сауалнамалар, сауалнамалар жүргізу және олардың нәтижелерін өңдеу;

- сандық және сапалық талдаудың заманауи құралдарын пайдалана отырып, экономикалық және әлеуметтік процестерді жүйелі түрде зерттеу.

Түлектің құзыреттілік моделі

Бітірушінің құзыреттілік моделі ЖОО-дағы оқу үдерісін ұйымдастыруға және оның мазмұнына бағдар болып табылады. Қазіргі өмір түлектен кәсіби білім мен дағдыларды ғана емес, сонымен қатар басқалармен тиімді қарым-қатынас жасауды, кәсіби және әлеуметтік ортадағы өзгерістерге икемді жауап беруді, өзін тұлға және кәсіби маман ретінде үздіксіз дамытуды талап етеді. Өмір шындығы талаптарын ескере отырып, бітірушінің моделі жас маманды дайындаудың тұтастығы мен жүйелілігін қамтамасыз ететін кешенді, пәнаралық байланысқа негізделген.

Бітіруші модель – университетте оқу нәтижесінде алынған және оның жеке және кәсіби қасиеттерін біріктіретін болашақ маманның тұлғалық стандартының ғылыми негізделген, егжей-тегжейлі сипаттамасы.

Университеттегі кәсіптік білім берудің мақсаты – жастарды әртүрлі кәсіби және өмірлік жағдайларды сәтті шешуге, ұжымда белсенді жұмыс жасауға, жауапкершілікке тәрбиелеу қажеттілігі.

Бітірушінің құзыреттілік моделі екі құрамдас бөлікке негізделген – әмбебап және кәсіби құзыреттілік.

Әмбебап құзыреттіліктер болашақ маманның қоғамда, күнделікті өмірде әрекет етуіне, дүниені қабылдауына, ондағы болып жатқан оқиғаларды бағалауға, өзіндік ұстанымын анықтауға және жүзеге асыруға мүмкіндік беретіндіктен, бітірушінің оқытудың кез келген саласындағы құзыреттілігінің негізі болып табылады. Әмбебап құзыреттер – қызметтің кез келген саласында жеке әлеуетті сәтті жүзеге асыру қабілеті.

Кәсіби құзыреттер саладағы нақты атрибуттарға негізделеді және маманның нақты кәсіби жағдайда мақсатқа сай әрекет етуге, әртүрлі кәсіби мәселелерді шешудің әдістерін, формалары мен жолдарын табуға, сондай-ақ жұмыс нәтижелерін бағалауға дайындығы мен қабілетін куәландырады. оның қызметі. Кәсіби құзыреттілік білімдерді, дағдыларды және дағдыларды, сондай-ақ бар немесе ықтимал өндірістік мүмкіндіктер мен ресурстарға сәйкес кәсіби мәселелерді өз бетінше немесе әріптестермен өзара әрекеттестікте икемді шешу қабілетін қамтиды.

Бітірушінің құзыреттілігі БББ игеру процесінде қалыптасады, МЖМБС, Ұлттық біліктілік шеңбері және кәсіптік стандарттар негізінде анықталады.

Оқытудың нәтижелері мен құзыреттері білім беру бағдарламасының мазмұнын анықтайды және қазіргі еңбек нарығының талаптары негізінде, сондай-ақ бітірушілердің азаматтық кемелденуін және жұмысқа қабілеттілігін қалыптастырудың әлеуметтік міндеттерін ескере отырып белгіленеді.

Білім беру бағдарламасын меңгеру нәтижелері бітірушінің алған құзыреттерімен анықталады, яғни. оның кәсіби қызмет міндеттеріне сәйкес білімін, дағдысын және жеке қасиеттерін қолдана білу қабілеті.